

Bevándorlás és integráció

Beszámoló az MTA TK Kisebbségkutató Intézet által szervezett konferenciáról

Az MTA TK Kisebbségkutató Intézet 2013. június 27-én könyvbemutatóval egybekötött konferenciát szervezett „Bevándorlás és integráció – Magyarországi adatok, európai indikátorok” címmel. A rendezvényre a „Magyarországi helyzetkép az integrációs indikátorok tükrében” című kutatás eredményeit összefoglaló tanulmánykötet bemutatója kapcsán került sor az Eötvös10 Közösségi és Kulturális Színtérben.

A konferenciát a Kisebbségkutató Intézet igazgatója, **Papp Z. Attila** nyitotta meg. Ez a rendezvény a „Magyarországi helyzetkép az integrációs indikátorok tükrében” című, az Európai Unió által támogatott projekt^[1] záró rendezvénye, s egyben a kutatás eredményeit közlétező kötet^[2] bemutatója is volt. Az igazgató bevezetőjében utalt a téma aktualitására és fontosságára. Mint mondta, ő maga is migránsnak tekinti magát, tehát személyesen is érintett a témában. A kutatás eredményeiről számot adó, a kötetben szereplő tanulmányok a bevándorlók integrációját különféle indikátorok segítségével próbálják megragadni. E kutatási eredményekből kiindulva lehetővé válik a téma további, szélesebb körű kutatása. Papp Z. Attila hangsúlyozta, hogy mindezeknek az indikátoroknak a segítségével érdemes lenne a magyarországi nemzetiségi csoportokat, a romákat, valamint a Magyarországról kivándorlók, „kimozdulók” körét is vizsgálni.

A konferencia elején **Kovács András**, az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos segédmunkatársa és a Menedék–Migránsokat Segítő Egyesület igazgatója a kutatás elméleti kereteiről beszélt. Az Európai Unió integrációs szakpolitikájában egyre hangsúlyosabban fogalmazódik meg az igény, hogy a társadalomtudományos kutatási adatok alapján a kutatók objektív, többé-kevésbé standard társadalmi mérőszámokkal tudják jellemezni a bevándorlók társadalmi integrációját. A kutatás záró rendezvénye és a kutatás eredményeit tartalmazó tanulmánykötet arra vállalkozik, hogy az elmúlt évek migrációs kutatásai alapján számba vegye, hogy milyen mennyiségű és minőségű adat áll rendelkezésre az integrációval kapcsolatos kérdések megválaszolásához. A kutatás tehát nem minősül tudományos alapkutatásnak, hanem a szakpolitikai tervezésben is felhasználható, alkalmazott kutatásnak számít.

Molnár Tamás, a Belügyminisztérium EU Együttműködési Főosztálya Migrációs és Határigazgatási Osztályának vezetője előadásában elmondta, hogy a migráció viszonylag friss terület, 1998 óta szerepel az EU kompetenciái között. A 2009. január 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés foglalkozik e kérdéssel érdemben. A harmadik országból érkezettek hatékony integrációjának érdekében fektették le az alapelveket (Common Basic Principles), s a konkrét társadalmi beilleszkedés mérésére a Zaragozai Nyilatkozattal bevezették az indikátorokat. Az uniós tagállamok integrációs miniszterei által 2010-ben elfogadott Zaragozai Nyilatkozat négy központi és hét kiegészítő szakpolitikai területet jelöl ki, amelyekre vonatkozóan makrostatisztikai és survey kutatási adatok segítségével a tagállamoknak adatokat kell gyűjteniük annak érdekében, hogy európai szinten és a jövőben idősorosan is összehasonlítható adatok álljanak rendelkezésre a bevándorlók integrációjáról. E négy terület: foglalkoztatás, oktatás, társadalmi befogadás, aktív társadalmi szerepvállalás. Magyarország egyelőre nem rendelkezik hazai migrációs és integrációs stratégiával, de bizonyos tevékenységek azért zajlanak ezeken a területeken. Ugyanakkor örömhír, hogy készül és 2013. augusztus 31-i határidővel meg is fog jelenni a „Nemzeti Migrációs Stratégia 2014–2020”, amelyben külön fejezet foglalkozik majd a külföldiek társadalmi beilleszkedésének kérdéseivel, s ezzel a „ridegtartás” – utalt az előadó Kovács András korábbi kifejezésére – megszűnik majd.

A következő előadó Kovács András volt, aki előadásában részletesen ismertette az integrációt mérő indikátorok mutatóit, amelyek az alábbiak: *Foglalkoztatás*: foglalkoztatási ráta, munkanélküliségi ráta, aktivitási arány. *Oktatás*: legmagasabb iskolai végzettség (a felsőfokú, középfokú, alacsonyabb vagy annál alacsonyabb végzettségű népesség aránya), az olvasásban, matematikában és természettudományokban gyengén teljesítő 15 évesek aránya; a felsőfokú végzettséggel rendelkező 30–34 év közöttiek aránya; az oktatásból és képzésből korán kilépők aránya. *Társadalmi befogadás*: nettó mediánjövedelem – a bevándorló népesség nettó mediánjövedelme a teljes népesség nettó mediánjövedelmének arányában; szegénységi kockázati ráta – a nemzeti mediánjövedelem 60 százalékánál alacsonyabb nettó jövedelemmel rendelkező népesség aránya; a saját egészségügyi állapotát jónak vagy rossznak ítélő népesség aránya; a tulajdonjoggal rendelkezők, illetve nem rendelkezők aránya a bevándorlók és a teljes népesség körében. *Aktív társadalmi szerepvállalás*: az állampolgárságot szerzett bevándorlók aránya; az állandó vagy huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező bevándorlók aránya; a bevándorlók aránya a választott képviselők között.

Ezeket az indikátorokat többé-kevésbé sztenderdeknek tekinti az EU-s szakpolitika.

A Zaragozai Nyilatkozat által meghatározott további szakpolitikai területek, ahol lehetőség van a bevándorlók integrációját mérő indikátorok kialakítására: túlképzettség; vállalkozók, önfoglalkoztatók aránya; nyelvtudás, nyelvhasználat; diszkriminációs tapasztalat; bizalom a közintézményekben; választójog gyakorlása; identitás, kötődés.

Használandó és tovább vizsgálendő, rendelkezésre álló adatforrások például: a munkaerő-felmérés (LFS), a jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó közösségi statisztika (EU-SILC), a nemzetközi tanulói teljesítménymérés (PISA), az Európai Társadalomtudományi Elemzések (EUTE), az Európai Értékrend Vizsgálat (EVS) és az Eurobarométer. A tanulmányok megírása során a kutató a meglévő adatok alapján végeztek másodelemzéseket, mélyfúrásokat; a fentebb említett indikátorok segítségével mélyebb elemzést, célzott képet alkottak egy-egy területről.

A következő előadó **Göncz Borbála**, a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Kar Szociológia és Társadalmpolitikai Intézetének oktatója volt. Előadásában a legálisan Magyarországon élő, harmadik országból érkezett migránsok jóléti helyzetét elemezte. A Zaragozai indikátorokat figyelembe véve a jövedelem, a szegénységnek való kitettség, az ingatlan vagyon és az egészségi állapot változóit vette szemügyre. Az elemzés két, az Európai Integrációs Alap által finanszírozott kutatás survey adataira épült. Az elemzés alapjául szolgáló kétféle kérdőíves kutatás lehetővé tette, hogy a kutató a migránsok helyzetét és annak szubjektív megítélését a többségi hazai társadalommal, illetve egyes migráns csoportokkal összehasonlítva értelmezze. Vizsgálata a „harmadik országból” érkező legális bevándorlókkal foglalkozott, nem terjedt ki a menekültekre és a külföldi alkalmi munkavállalókra. Eredményei igazolták azt a korábban feltárt jelenséget, hogy az általános európai uniós tendenciákkal szemben Magyarországon a migránsok több jóléti mutató tekintetében nem rosszabb, hanem jobb helyzetben vannak, mint a hazai társadalom tagjai.

Simonovits Bori, a TÁRKI kutatója előadásában a bevándorlók diszkriminációjáról beszélt. Bevezetőjében a diszkrimináció mérésének nehézségeiről szólt; arról, hogy e mérések megbízhatósága korlátozott, mivel az áldozatok gyakran eltúlozzák, illetve elhallgatják az őket ért sérelmeket, az elkövetők pedig többnyire igyekeznek elleplezni szabálysértő viselkedésüket. Simonovits Bori ismertette a többség körében végzett, a diszkrimináció elterjedtségéről folytatott, idegenellenességet mérő, 1992 és 2012 között végzett TÁRKI-kutatások legfontosabb eredményeit. A reprezentatív mintán végzett survey vizsgálatok alapján elmondható, hogy a különböző típusú kérdésekkel készült felmérések (bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök, társadalmi távolság, illetve bevándorlók elutasítása) más-más szempontból világították meg az idegenellenesség és a diszkrimináció jelenségét. Az előadó a továbbiakban a bevándorlók körében folytatott diszkriminációs tapasztalatokkal kapcsolatos felmérések (pl. LOCALMULTIDEM, Bevándorlók Magyarországon 2009, Immigrant Citizens Survey, 2012) eredményeit ismertette. A Magyarországon élő bevándorlók helyzetét vizsgáló kvalitatív kutatások arról tanúskodnak, hogy a különböző migráns csoportok munkaerő-piaci helyzetét és társadalmi integrációját más-más mintázatok jellemzik. A vietnami és kínai bevándorlók általában a többségi társadalomtól elkülönülten élnek és dolgoznak, ezért csekély munkaerő-piaci diszkriminációnak vannak kitéve (őket a mindennapi élet egyéb területein érik hátrányos megkülönböztetések), az afrikai és arab országokból érkező bevándorlók viszont nagyobb valószínűséggel küzdenek migráns létükből fakadóan álláskeresési nehézségekkel. A Magyarországon élő bevándorlók többségét kitevő, határon túli magyarok – bár objektíve előnyösebb helyzetben vannak, hiszen nincsenek nyelvi nehézségeik – jelentős mértékű diszkriminációról számoltak be.

Amint azt már korábban is említettük, a migránsok integrációjának mérhetőségét és értékelhetőségét a Zaragozai Nyilatkozatban elfogadott indikátorok alapján javasolja az uniós szakpolitika. A bevándorlók sikeressége nagymértékben függ az iskolai végzettségtől, amely természetesen kihatással van a munkaerő-piaci, a társadalmi és a kulturális integrációra is. Így került az indikátorok közé a 20–64 éves migránsok legmagasabb iskolai végzettsége, valamint a felsőfokú végzettségük aránya a 30–34 éves populációban. **Schumann Róbert**, a Szociometrum munkatársa „Magyarországi migránsok iskolázottsága” c. előadásában részletesen ismertette a migránsok iskolázottságára vonatkozó vizsgálatokból (többek között az Eurostat tanulmánya, a 2009-es PISA-felmérés, a 2012-es Immigrant Citizens Survey, a 2009-es Bevándorlók Magyarországon és a 2011-es TIMSS felmérés) levonható eredményeket. Összességében elmondható, hogy a magyarországi 20–64 éves migránsok átlagosan képzetebbek, mint a teljes hazai népesség. A társadalmi-gazdasági stratégiák szempontjából kiemelt 30–34 éves részcsoporthoz képest a Magyarországon élő, harmadik

országbeliek körében nagyobb a felsőfokú végzettségűek aránya, mint a hasonló korú magyar állampolgárok halmazában. Az iskoláskorú népességben belül pedig a magyar közoktatásban tanuló migránsok, harmadik országbeliek körében kevesebb leszakadót, gyengén teljesítőt találunk, mint a magyar állampolgárságúak között. Ugyanakkor a migránsok iskolai végzettségét kontextusba helyező bemutatott adatok és összefüggések alapjául szolgáló felmérések, adatbázisok csak jelzéseket adnak; a pontosabb képalkotáshoz egzaktabb, jobban megtervezett és többnyelvű adatgyűjtésre lenne szükség.

Az ebédszünetet követően **Örkény Antal** és **Székelyi Mária**, az ELTE TáTK professzorai közösen megtartott előadásukban arra a kérdésre keresték a választ, hogy a Magyarországon átmenetileg vagy tartósan élő, harmadik országból érkezett bevándorlók mennyire tekintik fontosnak a magyar állampolgárság megszerzését, valamint hogy a honosítás iránti igény mögött milyen szándékok, migrációs stratégiák, attitűdök és érzületek érhetők tetten. A két előadó elemzése három vizsgálaton alapult (LOCALMULTIDEM, 2008; Európai Integrációs Alap által támogatott kutatás, 2009; Immigrant Citizens Survey, 2012). Az előadók megállapították, hogy Magyarország a honosított és honosításra váró migránsok arányát tekintve Európa középmezőnyéhez tartozik. 2008-hoz képest ma Magyarország kevésbé vonzó célország a harmadik országból érkező migránsok számára (ez a megállapítás a határon túli magyarokra nem vonatkozik). A Magyarországon élő legjelentősebb migráns csoportok közül a távoli országból érkezők között a legalacsonyabb az állampolgárság megszerzése iránti igény. A kínai, vietnami és török bevándorlók többsége például csak addig tekinti lakóhelyének Magyarországot, amíg az egzisztenciális boldogulás esélyei adva vannak. Amint a lehetőségek beszűkülnek, nagy hajlandóságot mutatnak arra, hogy más országokban keressenek boldogulást. Az állampolgárság megszerzésének folyamata – nemzetközi viszonylatban – nem számít kivételesen hosszúnak. A határon túli magyarok azonban nehezen tudták feldolgozni, hogy a hatóságok migránsként kezelték őket. (Ez a gyakorlat a kedvezményes honosítás intézményének 2010. évi elfogadásával megszűnt, de az érintettek még 2012-ben is sértettséget éreztek miatta.) A migránsok nagyobb része otthonosan érzi magát Magyarországon, de ez a távolabbi országokból érkezők esetében inkább azt jelenti, hogy a saját diaszpórájukon belül érzik komfortosan magukat. A migránsoknak a magyar társadalomba való beilleszkedését jól jellemzi a politikai életbe és a közéletben való bekapcsolódásuk mértéke. E tekintetben egyetlen országban sem tapasztaltak a kutatók figyelemre méltóan magas arányokat. Magyarországon is elsősorban a migráns szervezetekbe való bekapcsolódás jelenti a bevándorlók közéleti aktivitását.

A konferencia záró előadását **Várhalmi Zoltán**, az ICCR-Budapest Alapítvány (The Interdisciplinary Centre for Comparative Research in the Social Sciences) munkatársa tartotta. Vállalkozó migránsokról szóló előadásában Várhalmi Zoltán a migráns gazdasági klaszterek típusait ismertette, és általánosságban jellemezte a transznacionális vállalkozót, aki jól körülhatárolt gazdasági tevékenységet folytat, kívül marad a társadalmi hierarchián. E vállalkozások működése nyomán olyan belső munkaerőpiac jön létre, amelyben a migráns munkavállalók a saját országuk tradicionális munkakörülményei között dolgoznak. Az ún. enklávé gazdaságra széleskörű gazdasági tevékenység és térbeli koncentráció jellemző, és az effajta vállalkozások általában nemcsak gazdasági tevékenységet, hanem kulturális szolgáltatásokat is nyújtanak.

A konferencia minden előadását élénk érdeklődés kísérte, és egy-egy előadást követően a mintegy hatvan-hetvenfőnyi hallgatóság soraiból számos kérdés érkezett az előadókhöz.

A beszámolót készítette: Osvát Anna

Jegyzetek

[1] „Magyarországi helyzetkép az integrációs indikátorok tükrében”. EIA/2011/1.3.1. sz. projekt

[2] Kováts András (szerk.): Bevándorlás és migráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2013. 237 oldal.

OSVÁT ANNA

A Társadalmi Együttélés szerkesztője,

Titkársági referens, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

Osvat@ajbh.hu

Az ELTE BTK francia-könyvtár szakán végzett. Pályáját a Corvina Kiadóban kezdte, ahol 1982 és 1994 között korrektorként és kéziratelőkészítőként dolgozott. Ezt követően több évig egyéni vállalkozóként műfordítói és szerkesztői munkát végzett. 2001 és 2011 között az MTA Kisebbségkutató Intézetében dolgozott tudományos ügyintézőként. Jelenleg az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában dolgozik, mint titkársági referens.